

Profesionālās kompetences kā rekrutācijas kritērija novērtējums Latvijas politiskajā elitē (1993–2016)

Lelde Metla-Rozentāle

Rīgas Stradiņa universitāte, Eiropas studiju fakultāte

Ievads. Politiskās elites varas un ietekmes potenciālu (elites spēku) primāri noteicošais faktors ir elites rekrutācija jeb kandidātu atlase. Viens no būtiskākajiem elites rekrutācijas kritērijiem ir izglītība, kas liecina par spējām, kā arī zināšanām par politiku, prasmēm, interesi, pašapziņu, sociālo statusu. Tomēr izpratne par jēdziena “izglītība” saturu ir mainījusies – mūsdienu pasaulē ar jēdzienu “izglītība” tiek saprasta gan akadēmiskā izglītība, gan pieredze nozarē, kas veido personas kopējo profesionālo kompetenci un konkurētspēju un kalpo kā ietekmes un varas avots. Tikai visu iepriekšminēto elementu mijiedarbība spēj veidot profesionālu valsts pārvaldes sistēmu.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai pastāv sakarība (atbilstība) starp rekrutētās personas (ministra) izglītību un profesionālās darbības jomu Ministru kabinetā.

Viens no veidiem, kā novērtēt izglītības lomu politiskās elites rekrutācijas procesā, ir analizēt konkrētā amatā iecelto personu izglītības atbilstību veicamajiem amata pienākumiem. Šajā pētījumā tika analizēta no parlamenta deputātu vidus izvēlēto ministru izglītības atbilstība konkrētās ministrijas darbības nozarei. Pētījumā tika aplūkoti ministru kabineti, kas darbojušies no 03.08.1993. līdz pētījuma tapšanas brīdim – 2017. gada janvārim. Kopumā tie ir 19 ministru kabineti un 408 amata vietas. Uz 64 % jeb 262 amata vietām ir tikusi rekrutēta 101 persona no parlamenta deputātu vidus. Tas nozīmē, ka vidēji viena persona ir tikusi rekrutēta 2,6 amatos. Līdz ar to īpaši aktuāls ir jautājums – vai pastāv atbilstība starp šo personu izglītību un politiskās darbības nozari ministru kabinetā.

Rezultāti. Aplūkotajā periodā 26 % gadījumu ministru kabineta locekļa izglītība pilnībā atbilst darbības nozarei, 57 % gadījumu izglītība pilnībā neatbilst, bet 17 % gadījumu izglītība daļēji uzskatāma par atbilstošu darbības nozarei.

Ministru kabineta amata pozīcijas, kurās visbiežāk ir vērojama izglītības atbilstība, ir tieslietu, zemkopības, iekšlietu un vides ministru amati. Nedaudz retāk, bet tomēr pozitīva atbilstība ir vērojama arī ekonomikas un labklājības ministru amata pozīcijās. Salīdzinoši retāk atbilstība novērojama, analizējot tādas amata pozīcijas kā finanšu, veselības, kultūras, izglītības un īpašo uzdevumu ministrs. Savukārt nozares, kurās nav bijusi novērojama atbilstība, ir aizsardzība, ārlietas un satiksme.

Visbiežāk novērojamās profesijas ministru kabinetu biedru vidū ir ekonomika un jurisprudences.

Secinājumi. Darbam valsts pārvaldē piemērota ir izglītība sociālajā un humanitārajā nozarē (ekonomika, tieslietas, vēsture, filoloģija), savukārt izglītība eksaktajās nozarēs (inženierzinātnes, fizika, mehanizācija) netiek uzskatīta par piemērotu profesionālam darbam valsts pārvaldē.

Ministru kabineta locekļa izglītības atbilstība politiskās darbības nozarei ir novērojama tikai 26 % gadījumu, savukārt 61 % gadījumu var identificēt politiskās darba pieredzes pazīmes. Par to liecina fakts, ka 19 analizēto ministru kabinetu darbības laikā katrs ministru kabineta loceklis ir ieņēmis vidēji 2,6 amatus. Tas nozīmē, ka elites cirkulācija ir notikusi tikai 39 % gadījumu, bet pārējos gadījumos amatā atkārtoti stājusies persona, kas jau iepriekš ieņēmusi kādu pozīciju ministru kabinetā. Tādējādi personām ir izveidojusies darba pieredze valsts pārvaldē, kas tiek uzskatīta par tikpat būtisku kompetences elementu kā izglītība.